

3. Форма договору про закупівлю повинна відповідати формі укладання цивільно-правового договору.

4. Процедури закупівель та спрощені закупівлі, розпочаті під час введення правового режиму воєнного стану в Україні, повинні здійснюватися за загальними правилами.

Зеліско А. В.,

*докторка юридичних наук,
професорка, професорка кафедри
цивільного права Навчально-
наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного
університету
імені Василя Стефаника*

МІСЦЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ У СИСТЕМІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Законодавство в Україні вже тривалий час знаходяться в перманентному стані трансформації, який має здатність затихати чи активізовуватися час від часу. Проте останні два роки ми є свідками ґрунтовного посилення змін у нормативних актах, при чому змін, які є масштабними і концептуальними для правового мислення як науковців, так і практиків.

Запровадження сільськогосподарських кооперативів у правовій площині відбулося шляхом прийняття у липні 2020 р. Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» та внесенням змін до норм ЦК України, зокрема ч. 1 ст. 84, згідно з якими до підприємницьких товариств включені, окрім господарських, «виробничі кооперативи чи сільськогосподарські кооперативи, сільськогосподарські кооперативні об'єднання, що діють з метою одержання прибутку» [1]. Оминаючи питання щодо доцільності включення до цього переліку кооперативних об'єднань (позаяк це питання потребує окремої уваги) і виходячи із буквального тлумачення норми ст. 84 ЦК України, можливим є зробити висновок, що сільськогосподарські кооперативи подані як окрема форма підприємницького товариства, рівноцінна і відмінна від виробничих кооперативів.

Звернення до спеціального Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» посилює такий висновок, адже у його нормах установлюються кардинальні зміни статусу кооперативів. Зокрема, законодавець відмовляється від конструкції пайового фонду, замінюючи його статутним капіталом. Як наслідок, відбувається технічна заміна об'єкта права власності члена кооперативу з паю на частку у статутному капіталі. У ст. 22 Закону ідеться про те, що частка кожного

члена сільськогосподарського кооперативу формується за рахунок його вкладу та додаткових вкладів у разі їх внесення. Також у нормах цієї ст. зазначається і про персоніфікацію такої частки за кожним членом кооперативу [2]. Якщо проаналізувати цю норму із положеннями Закону України «Про кооперацію», то можна стверджувати, що сам механізм обчислення об'єкта права власності члена кооперативу залишився той самий – відбулася лише термінологічна новація [3].

Аналогічний механізм трансформації стосується і запроваджених патронажних дивідендів, якими є частина фінансового результату (прибутку) сільськогосподарського кооперативу, що діє з метою одержання прибутку, що залишається після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, передбачених законом, визначена за результатами фінансового р. і розподілена у порядку, визначеному Правилами внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу (ст. 26 Закону) [2]. Якщо проаналізувати наступні положення цієї статті, то такі патронажні дивіденди виплачуються за результатами особистої трудової участі чи користування послугами кооперативу. Такі патронажні дивіденди технічно замінюють собою кооперативні виплати, установлені у Законі України «Про кооперацію». Однак Закон «Про сільськогосподарську кооперацію» зазначає що патронажні дивіденди характерні лише для тих кооперативів, які діють з метою одержання прибутку. Кооперативні ж виплати характерні для усіх видів кооперативів, як підприємницьких, так і не підприємницьких. Крім того, ст. 26 Закону «Про сільськогосподарську кооперацію» суперечить сама собі: встановлюється, що такі патронажні дивіденди є лише в кооперативах, які мають на меті отримання прибутку, але обраховуються вони залежно від обсягу користування послугами кооперативу [2]. Останнє ж характерне для споживчих і обслуговуючих кооперативів, які віднесені ЦК України до непідприємницьких товариств.

Викладений аналіз ЦК України, який визначає сільськогосподарські кооперативи як рівноцінні із виробничими і відмінні від них, посилений нормами Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» роблять можливою тезу про те, що є нова спеціальна форма кооперативу – кардинально відмінна від існуючих видів кооперативів. І проблема її невідповідності цілому ряду існуючих нормативних актів щодо кооперативів уже піднімалася нами у попередніх працях.

Однак подальше ознайомлення із Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію» призводить до підняття іще однієї суттєвої проблеми. Його норми встановлюють різновиди сільськогосподарського кооперативу, базуючись уже на забутому у всіх інших нормах Закону України «Про кооперацію», яким передбачається три форми кооперативу: виробничі, споживчі й обслуговуючі [3]. Опосередковано такий поділ підтримує і ЦК України, у якому у ст. 85, 86 виробничі віднесені до підприємницьких, а споживчі і обслуговуючі до непідприємницьких.

Зокрема, у ч. 3 ст. 5 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» встановлюється, що сільськогосподарський кооператив може здійснювати діяльність з метою одержання прибутку або без мети одержання прибутку. А в ч. 4 цієї ж ст. деталізується, що сільськогосподарський кооператив, що здійснює діяльність без мети одержання прибутку, є неприбутковою організацією у разі, якщо його діяльність відповідає сукупності таких ознак, поміж яких те, що кооператив не здійснює виробництва сільськогосподарської продукції і надає послуги виключно своїм членам [2].

Якщо виходити із зазначених положень, то ми маємо справу не з окремою формою кооперативу, а з новим запровадженням у законодавство родовим поняттям, яке включає в себе різні різновиди кооперативу. Такі поняття у своїх працях І. М. Кучеренко називала системоутворюючими [4, с. 110]. Кваліфікуючою ознакою для такого родового поняття є спеціальний суб'єктний склад засновників/членів кооперативу – фізичні та/або юридичні особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції і, відповідно, сфера їх діяльності, пов'язана із використанням земельних ділянок для виробництва своєї продукції. А створюватися такий кооператив може як підприємницький, так і непідприємницький, метою якого є обслуговування своїх членів. Якщо виходити із таких висновків, сформованих на підставі аналізу норм Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», то останні створюють резонанс із нормою ст. 84 ЦК України, за якою сільськогосподарські кооперативи відмінні від виробничих і є окремою спеціальною організаційно-правовою формою підприємницьких товариств.

Таким чином, законодавчий дисонанс проходить, де-факто, у двох площинах. По-перше, Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію» і ЦК України створюються умови для існування нової форми підприємницького товариства, якісно відмінної від традиційних кооперативів (про чому ця відмінність лише термінологічна, а не змістова). А по-друге, норми того ж Закону «Про сільськогосподарську кооперацію» визначають сільськогосподарські кооперативи як родові поняття, здатне на практиці проявлятися і вигляді підприємницького чи непідприємницького кооперативу.

Імовірні лінії щодо гармонізації цієї ситуації проходять у напрямі необхідності обрання законодавцем єдиного вектору щодо регулювання статусу кооперативів – шляхом обрання чи то нового підходу із введенням в дію статутного капіталу та конструкції дивідендів для кооперативів чи то збереженням традиційного у всьому світі для кооперативів пайового капіталу та кооперативних виплат. А наступним кроком, очевидно, має бути «вписання» родової категорії сільськогосподарського кооперативу в систему юридичних осіб приватного права. Видається, що поняття сільськогосподарського кооперативу має ознаки родового за рахунок можливості створення його

у формі виробничого, споживчого чи обслуговуючого кооперативу. Водночас, по відношенню до поняття «кооператив», поняття «сільськогосподарського кооперативу» є спеціальним в силу спеціального суб'єктного складу – виробників сільськогосподарської продукції та спеціальної сфери діяльності. Відповідно поняття сільськогосподарського кооперативу набуває ознак проміжної системоутворюючої форми в системі юридичних осіб приватного права. Ієрархічно, система таких родових категорій виглядатиме наступним чином: «кооператив» – «сільськогосподарський кооператив» і різновиди сільськогосподарського кооперативу – виробничі, споживчі і обслуговуючі.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 52. Ст. 497.
3. Про кооперацію : Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 5. Ст. 35.
4. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. 328 с.

Зозуляк О. І.,
докторка юридичних наук,
професорка, професорка кафедри
цивільного права Прикарпатського
національного університету імені
Василя Стефаника, головний
науковий співробітник НДІ
приватного права і підприємництва
ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України

ПРО ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ УСКЛАДНЕННЯ ПРАВОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ЇХ СТРУКТУРІ

Теорія правовідношення в усі часи розвитку правової думки залишається в центрі пильної уваги науковців. Фахівці у сфері теорії права наголошують на тому, що сучасне вчення про правовідносини перебуває на піку свого наукового пізнання, особливо в частині їх внутрішньої структури, а тому вдосконалення теорії правовідносин – справа галузевих досліджень.